

Michael Gruenbaum
Todd Hasak-Lowy

NĚKDE JEŠTĚ SVÍTÍ SLUNCE

Dětství
ve stínu
holokaustu

Pracovní list – Někde ještě svítí slunce – Židé, protektorát, terezínské ghetto

V roce 1939, kdy nacisté obsadili Prahu, se život Michaela (Míši) Gruenbauma dramaticky změnil. Do té doby žil pohodlný život obklopen milující matkou, otcem a sestrou. Žil běžnými radostmi a starostmi malého kluka – chodil do školy, sportoval a procházel se s otcem.

Vše se změnilo, když do ulice, kde žila Míšina rodina, vjeli nacističtí vojáci. Když Míša z okna svého bytu pozoroval jejich příchod, začal vidět věci, které nedokázal plně pochopit. Proč by dvojice lidí skákala z balkonu? Proč nacisté vydávali pro Židy nová pravidla a nařízení, bránili jim chodit do restaurací, být venku po osmé hodině večerní a bydlet kdekoli jinde než ve staré části města? Tyto změny byly samozřejmě jen začátkem nacistických plánů na vyhlazení Židů.

Kniha *Někde ještě svítí slunce* sleduje zážitky Michaela Gruenbauma z období holokaustu, kdy byl jeho otec odvezen a už se nikdy nevrátil, a on byl spolu s matkou a sestrou převezen do Terezína, přechodného tábora pro vězně na cestě do Osvětimi. Je neuvěřitelné, že Míša přežil především díky odvaze a síle své matky a díky vedení a péči spoluvězňů.

Skutečný příběh je vyprávěn z Míšova pohledu a umožňuje čtenářům vnímat události tak, jak se odehrály. Kniha je napsána sedmdesát let po těchto událostech a dozvídáme se o tom, co Michael Gruenbaum nazval „nejtěžšími roky svého života“. Čtenáři se dozvědí nejen o holokaustu, ale také o zkušenostech jedné rodiny a její vůli přežít. Je to příběh o nepochopitelném zlu i pozoruhodných projevech solidarity a péče. Vyvolává také otázky o společenské odpovědnosti, lidském potenciálu dobra a zla a schopnosti i zdánlivě bezmocných lidí vzdorovat nespravedlnosti.

Hlavní myšlenka a klíčové detaily

Žáci základních a středních škol by měli umět následující:

- Přesně citovat z textu při vysvětlování toho, co text výslovně říká, a při vyvozování závěrů.
- Uvést konkrétní textové důkazy na podporu analýzy primárních a sekundárních zdrojů.
- Určit dvě nebo více hlavních myšlenek textu a vysvětlit, jak jsou podpořeny klíčovými detaily.
- Vysvětlit vztahy nebo interakce mezi dvěma nebo více osobami, událostmi, myšlenkami nebo koncepty v historickém textu na základě konkrétních informací v textu.
- Analyzovat, jak a proč se jednotlivci, události nebo myšlenky v průběhu textu vyvíjejí a vzájemně ovlivňují. Níže uvedené otázky k diskusi zahrnují tyto dovednosti tím, že zaměřují pozornost na klíčové myšlenky a podpůrné důkazy.

Úvod

V úvodu knihy Michael Gruenbaum čtenářům několikrát pomáhá pochopit svět, ve kterém žil, když nacistická armáda v roce 1939 do jeho rodného města Prahy. Řekněte, jak vám každá z následujících možností pomáhá porozumět těmto memoárům.

1. Dopis napsaný Michaelovou matkou

- Kdy byl dopis napsán?
- Komu?
- Proč?
- Co se stalo s Michaelovou rodinou?
- Jak dopis končí? Diskutujte o významu poslední věty dopisu.

2. Otázky, které kniha zodpoví

- Na jaké otázky vám Michael odpoví?
- Jaké další otázky máte?

3. Jak byla tato kniha nakonec vydána

- Jak nakonec tato kniha vznikla?
- Proč to trvalo tak dlouho?

Část I: Praha

Tato část knihy pojednává o Míšově počátečním zmatku ohledně dění v Praze v letech 1939–42 až do doby, kdy byla rodina uvězněna v Terezíně.

4. Míšova představa o tom, co se v Praze děje, se postupem času zpřesňuje. Zpočátku se zdá, že nerozumí tomu, co vidí a zažívá, ale postupem času jeho porozumění roste. Na základě důkazů z knihy vysvětlíte, jak Míša stále více chápe následující skutečnosti:

- Pár, který skočil
- Pravidla uvalená na Židy
- Proč není nikdo ochoten Židům pomoci
- Proč se chystají transporty
- Co si myslel na začátku? Co se dozvěděl?

5. Míšovi rodiče se snaží odvést jeho pozornost a chránit ho před tím, co se děje. Když se zeptá matky na vojáky, na dvojici, která skočila, a na stěhování do staré části města, jak odpoví? Co mu otec řekne o golemovi? Proč? Měli Míšovi rodiče pravdu, když takto reagovali?

6. V celé knize je několik příkladů, kdy je Míša zmatený z událostí, které se kolem něj dějí. Zde je několik citátů:

- A ten pár (co skočil) věděl něco, co my ostatní ne?
- Proč není nikdo ochoten pomoci nám nebo Židům v okolí, ačkoli kdyby to bylo naopak, pomohli bychom my jim?
- K čemu jsou ty transporty? Proč nás nechtějí v Praze?
- A pokud tam [do Terezína] půjdeme, tak se sem vrátíme, až bude po všem, ne? Až skončí válka.

Jak vám tyto citáty pomáhají pochopit Míšovy myšlenky? Jaké další důkazy svědčí o jeho zmatenosti? Najděte další citáty.

7. Míša nám říká: „Vidíme jen to, že každý den je horší než ten předchozí.“ Jaké důkazy nám předkládá na podporu tohoto pozorování?

8. Vyprávějte, co se stalo, když Míša se vydával za křesťana a šel do kina.

9. Když Míša s rodinou opouští holešovické Výstaviště a nastupuje do vlaku do Terezína, proč myslíte, že nám říká, že se mu ulevilo, že opouští Prahu? Jaké byly podmínky v Radiopaláci?

Část II: Terezín

Tato část knihy popisuje Míšovy zážitky z věznění v Terezíně v letech 1942–45.

10. Po příjezdu do Terezína je Míša odveden do dětského domova, kde se seznámí s Frantou a chlapci z pokoje č. 7, kteří si říkají Nešarim. Co to znamená být součástí Nešarim?

11. Jak Franta ve své roli madricha vede chlapce? Jak jim říká, aby se chovali? Co jim říká, aby dělali? Proč?

12. Co z následujících citátů vyplývá o tom, jak Míša chápe život v Terezíně?

- Je tu spousta zábavy.
- Kam si myslíš, že jdou? Chci říct, myslíš, že to možná, možná nebude tak špatné? Protože horší místo než tady by se těžko našlo, ne?

13. Jaký je příběh Brundibára? Proč je překvapivé, že děti smějí hrát tuto operu?

14. Prohlédněte si stránky pamětní knihy, kterou pro Míšu připravili jeho kamarádi. Čeho jste si všimli na slovech a ilustracích? Jaký byl účel vytvoření této knihy? Jaké otázky vás napadají ohledně vzpomínkové knihy?

15. Jak se Míšově matce daří udržet rodinu mimo transporty? Co její jednání vypovídá o jejím charakteru?

16. V úvodu knihy Michael vypráví, že se původně snažil napsat svůj příběh tak, že ho nechal vyprávět medvěda. Říká: „Pokud chcete vědět, proč jsem si pro tento příběh vybral medvěda, budete si muset přečíst knihu. Slibuji, že tam najdeš odpověď.“

Nyní, když jste tuto část knihy přečetli, diskutujte o nalezené odpovědi.

17. Když přijede vlak s vězni, čeho si Míša všimne na jejich vzhledu? Jak na nově příchozí reagují pekaři, Míša a Kikina?

18. Co si Míša uvědomuje o významu slova „do komína“? Vysvětlete, jak si spojuje vzhled lidí, kteří přijeli ve vlaku, se vzorem nacistického zacházení se Židy.

19. Jak Míša a Marietta reagují na příchod sovětských vojáků? Co má na mysli, když cítí „neuvěřitelný hlad“?

Epilog: Praha

V závěru Michael Gruenbaum popisuje, co se stalo s ním, jeho matkou a sestrou po jejich osvobození z Terezína.

20. Co se stalo s rodinou po odchodu z Terezína? Kde žili? Co se stalo s jejich cennostmi? Jak na to reagovala jeho matka?

21. V dopise, který Franta posílá Míšovi, píše: „Ve svém hodnocení našeho pobytu v Terezíně máš daleko k objektivitě.“ Jaké důkazy pro to uvádí?

22. Franta také píše: „Otoč stránku, je to v pořádku.“ Co tím myslí? Je to dobrá rada?

23. Když Míša čte Frantův dopis, stojí na mostě, po kterém chodíval s otcem. Píše: „Když konečně vzhlednu, s překvapením zjistím, že stojím uprostřed mostu uprostřed Prahy. Na okamžik netuším, kam mám jít a co mám dělat“. To je zlomový okamžik v Míšově životě. Co se rozhodne udělat? Je to dobré rozhodnutí?

24. Otázky vyvolané hned na úvod knihy. Zde, po sdílení dopisu své matky, Michael Gruenbaum klade otázky, na které podle něj kniha odpoví. Tyto otázky jsou uvedeny níže v první sloupci. Při čtení knihy si odpovědi na tyto otázky zapište do druhého sloupce a podrobnosti o odpovědi do třetího. Po vyplnění tabulky diskutujte o tom, jak vám zaměření na tyto otázky pomohlo pochopit knihu.

OTÁZKA	ODPOVĚĎ	PODROBNOSTI
O jakém místě to matka mluvila?		
Jaké místo nutí malého chlapce pracovat deset hodin denně, namísto aby chodil do školy?		

Co to byly „transporty“, a proč byl potřeba zázrak, aby se do nich člověk nedostal?		

25. Otázky vyvolané doslovem. Tam spisovatel Todd Hasak-Lowy vznáší otázky o pravdivosti těchto memoárů. Po přečtení doslovu si ke každé otázce, kterou autor o pravdě vznáší, запиšte jeho odpověď a důkazy, které na podporu této odpovědi uvádí, a poté uveďte své myšlenky o jeho odpovědi. Použijte níže uvedenou tabulku.

OTÁZKA	ODPOVĚĎ	PODROBNOSTI
Jak pravdivá je kniha, kterou jste právě přečetli?		
Ubírají všechny detaily a zápletky, které spisovatel domyslel, příběhu na pravdivosti? (Odhadování / Vytváření scén, dialogů a detailů / Představa Michaela jako vypravěče		

Proč se autoři a nakladatel rozhodli, že Michael dnes nebude vyprávět příběh svým vlastním hlasem?		

26. Pomocí níže uvedené tabulky shromáždíte slova a fráze, které můžete použít při diskusi a psaní o knize. Vyplňte následující tabulku slovy a frázemi, které odpovídají jednotlivým kategoriím.

Slova a slovní spojení, která popisují Míšovu matku.	Slova a slovní spojení popisující památky, zvuky nebo vůně v Praze.	Slova a slovní spojení popisující památky, zvuky nebo pachy v Terezíně.
Slova a fráze, které popisují Frantu.	Slova a fráze, které popisují Míšovy pocity.	Slova a slovní spojení, která popisují Míšovo jednání.

Použijte tato slova a slovní spojení k diskusi o následujících otázkách:

- Jak byste popsali Míšovu matku?
- Jak to vypadalo v Praze před příchodem nacistů? Jaké to bylo po jejich příchodu?
- Jaké to bylo pro Míšu žít v Terezíně?
- Jak byste popsali Frantu?

27. Odvozování povahových rysů. Autoři často ukazují charakterové vlastnosti a hodnoty člověka prostřednictvím svých slov. Je pak na čtenáři, aby na základě těchto důkazů vyvozoval závěry o dané osobě. K zamyšlení nad Frantou použijte níže uvedenou tabulku. Nejprve uveďte čtyři citáty – skutečná Frantova slova –, které vám pomohou pochopit jeho hodnoty. Za druhé, na základě těchto citátů vyvoďte závěry. Jak byste ho popsali?

Napište čtyři Frantovy citáty, které vám pomohou pochopit jeho charakter.

Citace č. 1:

Citace č. 2:

Citace č. 3:

Citace č. 4:

Jak byste na základě těchto citátů popsali Frantu?

28. Psaní argumentů.

Podávají tyto memoáry pravdu o tom, co Michael Gruenbaum zažil během holokaustu? Byl způsob, jakým Todd Hasak-Lowy napsal tuto knihu – vyplňování mezer v Michaelově paměti, vytváření kvalifikovaných odhadů, vytváření dialogů – účinným způsobem, jak vám pomoci pochopit, co se stalo?

V doslovu ke knize Hasak-Lowy uvádí, že chtěl čtenářům pomoci prožít Michaelův příběh tak, jak se odehrával jemu. Podařilo se mu poskytnout pravdivý obraz?

Řekněte, zda si myslíte, že memoáry, forma psaní, která umožňuje spisovateli využít svou představivost k rekonstrukci doby a místa, jsou účinným způsobem prezentace historické pravdy?

- Nejprve uveďte, co si myslíte o roli spisovatelovy představivosti při psaní o minulosti.
- Zadruhé, uznejte všechny rozumné námitky protistrany.
- Za třetí, uveďte důkazy na podporu svého tvrzení.
- Na závěr uveďte shrnutí, který podpoří vaše tvrzení.

29. Psaní vysvětlení dopadu historických událostí.

Michaelovo chápání holokaustu se postupem času měnilo. Které události ho podle vás nejvíce ovlivnily a přiměly ho přehodnotit to, co věděl? Proč? Určete tyto události a řekněte, jak formovaly Michaelovo chápání toho, co se dělo.

30. Psaní o Michaelově matce.

V úvodu knihy Michael Gruenbaum píše: „Tato kniha je úžasným příkladem odvahy, vytrvalosti, vynalézavosti, houževnatosti a silné touhy zůstat naživu a doufat, že nakonec přijdou lepší časy.“ Jaké důkazy nám sděluje, že jeho matka měla tyto vlastnosti?